

RIKOSS

Poljudnoznanstvena revija s področja ljudi z okvaro vida

številka 4 / 2025

KOLOFON

Revija RIKOSS

Poljudnoznanstvena revija s področja ljudi z okvaro vida

letnik 24, številka 4 / 2025

ISSN 1854-4096

Izhaja štirikrat letno v elektronski, zvočni in spletni obliki ter je brezplačna.

Spletna stran: <http://www.zveza-slepih.si/rikoss/>

Izdajatelj: Zveza društev slepih in slabovidnih Slovenije

Glavni in odgovorni urednik ter tehnični skrbnik: Marino Kačič

Uredniški odbor / sodelavci: Anja Uršič, Brane But, Metka Pavšič, Petra Derganc, Safet Baltić, Sabina Dermota

Lektoriranje: Vida Črnivec

RIKOSS je specializirana revija, ki združuje izkušnje, strokovna znanja in tehnološke novosti za slepe in slabovidne. Ponuja preverjene informacije, osebne zgodbe, analize pripomočkov in podpornih storitev ter utrinke vsakdanjega življenja ljudi z okvaro vida.

Izdajo revije sofinancirata Fundacija za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij (FIHO) in Ministrstvo za kulturo (MK). Objavljena stališča ne izražajo stališč Zveze društev slepih in slabovidnih Slovenije (ZDSSS) in sofinancerjev.

Avtorske pravice za vse prispevke, sprejete v objavo, pripadajo reviji RIKOSS. Uredništvo si pridržuje pravico do jezikovnih in vsebinskih prilagoditev, kadar je to potrebno zaradi jasnosti in razumljivosti, brez obveznosti predhodnega obvestila avtorju. Avtorji ostajajo odgovorni za avtentičnost besedil in izražena stališča.

© Revija RIKOSS – ime, oblika in vsebina – je zaščitena z zakonom o avtorskih pravicah. Vsaka reprodukcija ali predelava (v elektronski, zvočni, tiskani ali drugi obliki) je brez pisnega soglasja Zveze društev slepih in slabovidnih Slovenije prepovedana.

Domov Uredništvo Naročite brezplačen Rikoss

KAZALO

UVODNIK: **Nova predsednica ZDSSS z vizijo in željo po sodelovanju**

Sonja Pungertnik

AVTOPORTRET: **Marjetka Hadalin**

Življenje z belo palico mi je razširilo krog prijateljstva z ljudmi

POPOTNIŠKI UTRINKI: **Na tamilski poroki, kjer simboli govorijo glasneje od besed**

Mihela Gorše

INTEGRACIJA: **Brajica, ključ do pismenosti in samostojnosti**

Sabina Dermota in Luka Pavlin

INVALIDSKO VARSTVO: **Zakon o uporabi jezika gluhoslepih**

Brane But

DOBRO JE VEDETI: **BIT – festival, ki igralce z okvaro vida iz vsega sveta povezuje v svetlobo gledališča**

Vojin Perić in Metka Pavšič

TEHNIČNI PRIPOMOČKI: **Koristna nastavitve na pametnih telefonih z nazivom Povečava ter aplikacija za krmiljenje po internetnih radiih Undok, nujna posodobitev telefona BlindShell Classic 1 in test pametnih očal Ally Solos**

Petra Derganc

PAMETNI TELEFONI: **Opis novih VoiceOver-jevih možnosti – prepoznavanje v živo, hitre nastavitve in nastavitve sintez govora**

Safet Baltić

NAMIGI IN NASVETI: Pomoč z oddaljenega računalnika, Kalkulator v Windowsu ni samo za računanje

Brane But

MEDNARODNE NOVIČKE: Stališče EBU do evropskega akta o dostopnosti, Evropska konferenca o dostopnosti, Evropska strategija za migrante z invalidnostjo.

Anja Uršič

UVODNIK: **Nova predsednica ZDSSS z vizijo in željo po sodelovanju**

Avtorica: *Sonja Pungertnik*

Spoštovane bralke in bralci!

Ob koncu lanskega leta je sedaj že nekdanji predsednik Zveze društev slepih in slabovidnih Slovenije Matej Žnuderl, na tem mestu zapisal: "V letu, ki prihaja, bo potrebno potrditi in izvoliti nove člane organov Zveze ter njeno vodstvo."

Skupščina zveze je 25. oktobra letos res izvolila novo vodstvo in izrazila voljo, da krmilo Zveze društev slepih in slabovidnih Slovenije zaupa meni. Volitve je zaznamovalo dejstvo, da sem prva ženska predsednica po več kot pol stoletja. Presenetilo me je, koliko članov je izrazilo veselje nad tem. Pa sem si, poleg vsega, kar prinaša ta vloga, zastavila tudi vprašanje, kaj lahko k delu naše organizacije doprinese moja ženska narava. A ne glede na to, ali je to stvar moje osebnosti na splošno ali moje ženske narave, si želim organizacijo voditi v duhu vse vključujočega sodelovanja, empatičnega sprejemanja v različnosti, pogumnega vključevanja v širšo družbo ter jasnega zastopanja naših interesov. Pri tem se želim nasloniti na bogato dediščino znanja, izkušenj, dosežkov in drugih pridobitev vseh tistih, ki so bili pred mano, bodisi kot voditelji, sodelavci ali kakor koli drugače sodelujoči v zgodbi naše 105 let stare organizacije. Med temi danes želim posebej izpostaviti mojega predhodnika Mateja Žnuderla, ki je organizacijo več kot uspešno vodil kar dva mandata, za kar se mu na tem mestu tudi iskreno zahvaljujem.

In kaj poleg ženskih lastnosti še lahko ponudim naši organizaciji?

Z okvaro vida živim vse od svojega rojstva leta 1972. Obiskovala sem Zavod za slepo in slabovidno mladino in Center slepih in slabovidnih v Škofji loki. Po izobrazbi sem prof. defektologije in imam priznano tiflopedagoško dokvalifikacijo. Naslov mojega diplomskega dela je Zgodnja obravnava slepih in slabovidnih otrok. Imam strokovni izpit s področja šolstva in socialnega varstva ter kvalifikacijo za uporabo psihoterapevtske metode teorije izbire pri vodenju in svetovanju. Tri leta sem službovala kot učiteljica v takratnem Zavodu za slepo in slabovidno mladino in šest let kot koordinatorka oz. vodja posebnih socialnih programov pri Zvezi društev slepih in slabovidnih Slovenije. Poleg tega imam največ izkušenj na področju izobraževanja odraslih in svetovalnega dela s posamezniki. Zaključila sem drugi mandat ravnateljice organizacijske enote zavoda zasebnega prava in se upokojila.

Vprašanje, ki sem ga to leto največkrat zastavljala sebi, pa tudi odgovarjala nanj, se glasi: kaj so v tem trenutku največji izzivi na področju slepih in slabovidnih. Naj naštejem nekaj tistih, ki sem jih zapisala tudi v viziji svojega dela.

- Zaskrbljujoče stanje na področju vzgoje in izobraževanja, dostopnosti do učbenikov, tekmovanj in drugih dejavnosti za slepe in slabovidne učence in dijake.
- Hitro razvijajoče se tehnologije, digitalizacija, umetna inteligenca, kar zahteva skrbno sledenje in prilagajanje tako na področju njihove dostopnosti, kakor tudi usposobljenosti za uporabo, pri čemer še zlasti ne smemo prezreti starejše, računalniško nepismene generacije.

- Zahteve po doslednejšem izvajanju obveznosti, ki izhajajo iz Konvencije o pravicah invalidov in iz drugih predpisov s strani različnih družbenih subjektov.
- Iskanje mesta slepih in slabovidnih v družbi, ki je po imenu sicer inkluzivna, a v njej prihaja do zamegljevanja konkretnih razlik in s tem do podcenjevanja dejanskih potreb in težav, ki jih prinaša izguba vida.
- Budno spremljanje hitro spreminjajoče se zakonodaje, varovanje že obstoječih in pridobivanje novih pravic, ki izhajajo iz nje.
- Spodbujanje razvoja vsestranskih potencialov slepih in slabovidnih posameznikov, pomoč pri razvoju le-teh in iskanje novih možnosti za aktivno vključevanje v zaposlovanje in druge oblike družbenega udejstvovanja.
- Delo na večji prepoznavnosti populacije slepih in slabovidnih, ozaveščanje o naših potrebah in sposobnostih ter krepitev zavesti o našem doprinosu kot pomembni dodani vrednosti družbe.
- Prepoznavanje potreb mlajših generacij in izziv njihovega vključevanja v našo skupnost.
- Odgovorno gospodarjenje s premoženjem Zveze in njegova čim boljša uporaba v korist slepih in slabovidnih, vključno z izgradnjo novih načrtovanih prostorov.
- Izpostavljanje dobrih praks in rešitev, ki vplivajo na naše življenje in delo, motiviranje različnih subjektov za ustvarjanje le-teh ter aktivno sodelovanje pri njihovem nastajanju.
- Sodelovanje z različnimi strokami in spodbujanje raziskav, ki bodo strokovno podprle naša prizadevanja za boljše možnosti na področju dostopnosti, izobraževanja, dela in podobno.
- Skrbno ohranjanje naše dediščine, ki je podlaga za našo trdno prihodnost ter skrb za ohranjanje brajice, kot simbola naše neodvisnosti, samostojnosti, avtonomije in opolnomočenja.
- Ustvarjanje priložnosti za izobraževalno, kulturno, športno, rekreativno, družabno in drugo udejstvovanje članov, spodbujanje družabništva, prenosa znanja in izkušenj, ter drugih oblik medsebojne podpore in pomoči.
- Boj proti zgodovinsko pogojenim tendencam po getoizaciji slepih, proti predsodkom in stereotipom ter prizadevanja za doslednejše uresničevanje gesla »nič o nas brez nas«. Ustvarjanje lastne samopodobe, in ne podobe, ki nam jo vsiljujejo drugi.
- Sodelovanje na mednarodnem področju.

Izzivov je res veliko, zato si želim, da bi hoteli in zmogli združiti svoje znanje, spretnosti, izkušnje in moči v skupno dobro. Naj bo to tudi moja največja želja za leto, ki prihaja.

V hvaležnosti za vaše delo, želim ustvarjalcem revije Rikoss še veliko veselja in navdihov ob ustvarjanju za nas tako dragocene revije. Vsem bralcem pa želim vse dobro v novem letu 2026.

[Na vrh](#)

AVTOPORTRET: **Marjetka Hadalin**

Življenje z belo palico mi je razširilo krog prijateljstva z ljudmi

Urednik rubrike: *Metka Pavšič*

Življenje Marjetke Hadalin je prepleteno z delom, družino in premagovanjem izzivov zaradi izgube vida. S pomočjo bele palice, tiflopedagoga in tehnologije ohranja samostojnost ter širi svoja znanja. Uživanje v domačih opravilih, potovanjih, učenju braillove pisave in angleščine ji daje smisel in zadovoljstvo. Ostaja optimistična in aktivna kljub omejitvam vida.

Rodila sem se leta 1969 v vasi Zakojca na Severno Primorskem. Sem tretji otrok od petih. Živel smo na kmetiji, od koder je oče hodil v službo kot vzdrževalec železniške proge, mama pa je ostajala doma kot gospodinja. Osnovno šolo sem obiskovala v bližnjem kraju Podbrdo. Vsakodnevna pot v šolo nas je kot otroke zelo dobro fizično pripravila na življenje na kmetiji, ki je bilo predvsem delavno, vendar prepleteno z otroško igro in hudomušnostjo.

Po končani osnovni šoli sem se odšla v Ljubljano izobraževati za šiviljo. Opravljanja tega poklica sem se zelo veselila. Kot pripravnica sem se uvajala pri samostojni podjetnici na Tolminskem, nato pa sem tudi sama poprijela za delo kot samostojna šivilja. Pri

20-tih letih sem se poročila in se preselila v Trebenče pri Cerknem, kjer sva si z možem Markom zgradila hišo ter si ustvarila družino. Rodilo se nama je 5 otrok, dve deklici in trije dečki. Čas, ki ga preživljam z otroki, mi je še vedno najlepši del življenja. Redno zaposlitev v dopoldanskem času sem si našla v bližnji tovarni (ETA Cerknjo), dokler nisem do leta 2000 dobila dovolj strank, da sem se lahko preživljala samo s šiviljstvom.

Ko sem dopolnila 30 let in sem rodila četrtega otroka, se mi je v kotičku levega očesa pojavila meglica. Ker je meglica vztrajala, sem se odločila za pregled v Kromberku pri »okulistu«, kot so jih takrat imenovali, ki pa po preiskavah ni ugotovil nobenih posebnosti. Tako sem naslednja 4 leta živela naprej in počasi izgubljala vid. Začelo se je kot slabšanje vida ponoči, čez dan pa se je poslabšala ostrina vida. Leta 2004 sem se ponovno odpravila na pregled k okulistu v Idrijo, ki pa me je nato napotil v Ljubljano na očesno kliniko. Tam sem 14 dni ostala na preiskavah, kjer so mi postavili končno diagnozo retinitis pigmentosa - RP. Seznanili so me s potekom te bolezni ter me nato napotili na NOF ambulanto k dr. Hawlini. Ker sem takrat imela svojo šiviljsko obrt in sem spoznala, da mi bolezen ne bo več dovoljevala šivanja, sem se ponovno zaposlila v ETI Cerknjo za polni delovni čas.

Leta 2006 se je nama z možem rodil še zadnji, peti otrok. Po porodu sem se soočila s hudim poslabšanjem vida, zato so me zdravniki napotili na skrajšan delovni čas ter

upokojitev na 4 ure. Od tu naprej sem v službi potrebovala prilagoditev delovnega okolja, ker delo v proizvodnji in izpolnjevanje normativov z vedno slabšim vidom ni bilo več izvedljivo. Z dela za tekočim trakom so me premestili na samostojno delovno mesto, kjer sem ponavljajoče se, predvidljivo delo opravljala še 14 let, preden sem se upokojila.

S sodelavci sem se vedno dobro razumela. Velika večina mi je pri delu zelo pomagala in me podpirala. Prilagodili so mi čas prihoda tako, da sem lahko hodila v času dneвне svetlobe ter tako imela tudi urejen avtobusni prevoz do doma. Pozimi, ko je bilo večino dneva temno, so mi pomagali tako, da so nad vhodom v tovarno prižgali zelo svetlo luč, da sem se lažje orientirala in našla vhod na delo.

Avto sem občasno vozila vse do leta 2010, ko je bila ocena mojega vida le še 10 %. Proti koncu sem vozila le še po dnevni svetlobi in na kratkih razdaljah. Moja zadnja vožnja z avtom se mi je za vedno zapečatila v spomin. Bila sem na poti po sina v vrtec, ko me je na poti popolnoma oslepilo sonce. Tisti trenutek sem sunkovito ustavila avto, na nasprotnem pasu pa sem nato opazila mamico z vozičkom. Takrat sem se z avtom le še obrnila in še zadnjič pripeljala avto na domači prag.

Kmalu ko sem prenehala voziti, sem se včlanila v Medobčinsko društvo slepih in slabovidnih (MDSS) Nova Gorica, kjer sem se enkrat mesečno srečevala z ljudmi s podobnimi težavami. Na srečanjih smo se pogovarjali, se zabavali, iskali rešitve in si izmenjali nasvete. Tam sem se počutila sprejeto.

Z možem sva rada šla vsakih nekaj let na potovanje, kar pa je zame zaradi vse slabšega vida postajalo vedno večji izziv. Redno spremljanje na WC v gneči, opozarjanje na stopnice, predvsem pa popolna odvisnost od spremstva v nočnem času, ko zaradi pomanjkanja dneвне svetlobe nisem videla skoraj nič.

Ves ta čas sem redno hodila na preglede na očesno kliniko, kjer so me sčasoma napotili na Center za rehabilitacijo. Tam sem leta 2019 prvič dobila belo palico in ko sem jo prvič vzela v roko, me je pri srcu kar malo stisnilo. Doma je v omari, skrita pred pogledom, počivala še leto dni. Vid pa je bil vedno slabši, trčenja z glavo v vrata in police ter zdrsi s pločnika na cesto pa vedno pogostejši. Po pregovarjanju tiflopedagoga sem naposled le poprijela za belo palico in se učila tipanja in iskanja opornih točk v okolici, da lahko določeno pot opravim samostojno.

Ko sem prvič šla od službe do avtobusne postaje z uporabo bele palice, sem na poti srečala sina, ki je obiskoval deveti razred. Vprašala sem ga, če pospravim belo palico, pa mi je rekel »Ne, kar pelji jo, da vidim kako ti gre.«. S tem mi je povedal vse, kar sem potrebovala. Z belo palico sem šla v službo samo še enkrat, naslednji dan pa mi je bila dodeljena invalidska bolniška odsotnost. Leta 2021 se mi je vid poslabšal že do te mere, da sem se bila primorana pol leta po zadnjem delovnem dnevu upokojiti z delovno dobo 38 let, od tega 17 let s slabšim vidom. Po upokojitvi sem večkrat na poti v Cerkljo srečevala znane ljudi, ki so z začudenjem opazovali mene in moj novi pripomoček. Redko kdo me je na glas pozdravil, zgolj pomig z glavo pa ni več zadostoval, da bi jih prepoznala.

Pred enim letom se je vid zelo poslabšal, čemur je botroval očesni pritisk, zato sem morala popolnoma na novo osvojiti uporabo telefona in računalnika z govorcem, ki mi omogoča branje izbranih stvari na ekranu. Tudi belo palico sem sedaj že popolnoma sprejela. S pomočjo tiflopedagogov in spremljevalcev še vedno vadim pogoste poti doma ter po nekaterih mestih. Sama grem tudi na avtobus ter se z njim odpeljem na različne lokacije, od avtobusne postaje v Novi Gorici pa se znam tudi sama odpraviti do MDSS. Pripomočke sedaj sprejemam z odprtimi rokami, saj mi dajejo občutek samostojnosti in vključenosti.

Tudi braillovo pisavo sem se ob pomoči tiflopedagoga pričela učiti pred dvema letoma. Ko sem prvič zatipala pisavo na papirju, v pikah sploh nisem prepoznala posameznih črk. Sedaj pa berem že precej tekoče in v tem uživam ter se tudi sproščam.

Letošnje leto je bilo še posebej polno dogodkov, kot so romanje v Rim z možem, potovanje v Oslo, junija pa sem se vpisala na tečaj angleškega jezika, ki mi predstavlja zelo lep nov izziv. Na braillov stroj si delam zapiske, da lahko kasneje vadim nove besede.

Predvsem doma se najbolje znajdem. Še vedno poskrbim za veliko večino gospodinskih opravil kot je kosilo, pranje in likanje perila, peka kruha, potice in raznih peciv. V veliko veselje mi je tudi, da lahko sama poskrbim za kokoši, rački in domačega psička, s katerim greva tudi na vsakodnevni sprehod, kjer me vodijo pohodne palice in znani občutki v podplatih.

Življenje z belo palico mi je razširilo krog prijateljstva z mnogo dobrimi ljudmi, s katerimi se dopolnjujemo in izmenjujemo izkušnje, predvsem pa se počutimo medsebojno sprejete. Vsega tega ne bi zmogla, če mi ob strani ne bi stala moja draga družina.

V prihodnosti si želim, da bi ostala predvsem zdrava, se še naprej izpopolnjevala v tehnologiji, ki mi pomaga, da se razvijam in rastem. Rada bi osvojila čim več veščin, da bi lahko še naprej potovala po tujih deželah. Želim si pomagati ljudem, ki se spopadajo s podobnimi težavami kot jaz, jih opogumljati in bodriti. Ker tudi znanost išče rešitve za naš vid, verjamem, da enkrat v prihodnosti tudi mene čaka kaj svetlega.

Na vrh

POPOTNIŠKI UTRINKI: **Na tamilski poroki, kjer simboli govorijo glasneje od besed**

Avtorica: *Mihela Gorše*

Urednica rubrike: *Metka Pavšič*

Članek popelje bralca v svet tamilske poroke, polne barv, glasbe in vonjev. Avtorica, sprva skeptična do Indije, tam doživi izjemno toplino ljudi in duhovno bogastvo njihovih obredov. Spretno prepleta osebno doživetje osebe z okvaro vida z opisom kulturnih posebnosti. Bralec začuti, kako je tradicija povezana z naravo, hvaležnostjo in spoštovanjem do življenja.

Zunaj sije pozno jesensko sonce, ki nima več dovolj moči, da bi nas prijetno ogrelo. Zato se zatečem pred kamin, v katerem živahno plameni ogenj. Prižgem še dišečo paličico, kupljeno tam daleč ... v Goi na jugozahodu Indije.

Nikoli si nisem želela potovati po Indiji. Seveda sem se seznanjala z njeno veličastno zgodovino, z vedami, poznam ep o Gilgamešu, nekoliko poznam budizem, hinduizem; težko pa sprejemam kastni sistem in usodo tako imenovanih nedotakljivih, ki živijo v neopisljivi revščini, mislim, da lahko zapišem kar v bedi, če njihovo življenje opazujem kot Evropejka. Pogled nanje je zelo boleč, kot tudi na 'svete krave', ki koščene ali pa tudi ne, tavajo po cestah, pločnikih, med hišami in po zelenih površinah v iskanju hrane. In nemalokrat pojedjo smeti, vključno s plastičnimi vrečkami. Vrečke se jim zapletejo po črevesju in povzročijo kruto boleče in počasno umiranje. Ne, v Indijo ne bom potovala. Ne morem se potikati po tem velikem delu Azije, če ne morem pomagati, sem bila prepričana.

“S Tarikom se bova poročila v Chennaju, s tradicionalnim tamilskim poročnim obredom,” je Renuka s sijočimi očmi zašepetala Pii. “Rada bi, da prideš in si z menoj v tistih dneh!” “Oh, lepo. Samo ne vem ali naj s seboj povabim partnerja ali mamo?” “Kar oba, seveda! Dobrodošli vsi trije!” Je še rekla Renuka in objeli sta se. Ta srečna mama sem bila jaz; s hčerko ter njenim partnerjem smo odleteli daleč na jugovzhod Indije, v Chennai, znan tudi kot Madras. Mesto leži na obalnem delu jugovzhodne Indije in se spogleduje s Bengalskim zalivom.

Renuka, prelepo tamilsko dekle, se je po študiju v Kanadi preselila v Nemčijo, se zaposlila in zaljubila v Tarika, fanta nemško-jordanskih korenin. Prelep par sta in zelo dobra človeka. Po civilni poroki v Nemčiji sta s pomočjo indijske družine pripravila tradicionalni tamilski obred.

Obred je trajal več dni in mlada nevesta je za vsak posamezni del obreda potrebovala drugo obleko. Vse so bile indijska tradicionalna oblačila, razlikovale so se v barvah in bogastvu nakita.

Mi smo prisostvovali dvema dnevoma in povem naj, da je bila na glavni poročni dan nevesta oblečena v rdeč sari, z bogatim naglavnim nakitom, bosa. Gležnje in

zapestja je imela ozaljšana z obilico zlatega nakita. Verižice in zlati obročki. Prava paša za oči.

Fotografija 1: Indijska nevesta Renuka

V sari smo bile oblečene tudi vse prisotne ženske. Moji hčerki je sari v prelepi zlato zeleni kombinaciji posodila Renoukina mama. Sama pa sem ga kupila v tamkajšnji trgovini. Bolje rečeno: kupila sem šestmetrski kos svile in na dan poroke me je vanj oblekla nevestina teta. Spoznala sem dve vrsti tradicionalnih ženskih oblek. Prva, trodelna, se imenuje lehenga. Sestavljajo jo top z izvezenimi motivi, dolgo krilo z bogatim vezenje ter šal. Druga pa je sari, kos svile ki ga spretnne žene ovijejo okrog telesa in na ta način ustvarijo prelepo oblačilo.

Fotografija 2: Mihela in Pia v sariju na dan poroke

Prvi dan obredja je bil namenjen samo ožji družini. Simbolizira odhod hčerke od doma. Obred sta vse dni vodila dva tamilska šamana. Kot so nam povedali, naj bi to bil dan ognja. Bobni, petje, molitve, kadilne smole.

Drugi dan smo bili prisotni vsi povabljeni. Za tradicionalne poroke mladoporočenca najameta poseben prostor, ki vključuje enonadstropno hišo, pretežno iz lesa, ter velik vrt. Vrt je bil okrašen z mnogo lučmi in venčki iz barvastih cvetov, tla pa so bila potresena s cvetnimi listki različnih barv. Prav jasminov vonj sem zaznavala vsepovsod. Del vrta je postal oder, kjer so pripravili večerni koncert tradicionalne glasbe. Po vrtu pa so bili razporejeni kipi njihovih bogov, gugalnica in sedežne garniture. Slednje so uporabili pri obredu zadnji dan.

Svatje smo bili vabljeni na tradicionalno kosilo, postreženo na bananinem listu. Sedeli smo za mizo in pred nami so se zvrstili natarji s posodami hrane in vsakemu stresli žlico vsebine na točno določeno mesto lista. Vsaka od jedi je imela simbolni pomen. Okusi so bili od nevtralnega do pekočega in sladkega. Potrudila sem se in pojedla vse, da bi prinesla čim več sreče mladoporočencema. Meni je bilo še posebej všeč, da smo jedli brez pribora, z rokami. Jedli smo z desno roko, tudi levičarji.

Fotografija 3: Tradicionalno kosilo na bananinem listu

Drugi dan smo bile gostje obdarovane s poslikavami. To je tehnika risanja s tekočo kano po rokah ali nogah. Meni je silno všeč. Okrasili so mi levo roko, od zapestja do konic prstov. Pia pa si je izbrala poslikavo od gležnja do prstov na nogi.

Fotografija 4: Poslikava s kano

Večerna slovesnost je izzvenela v duhu hvaležnosti, ki sta jo izrazila oba mladoporočenca drug drugemu in staršem. Kot pri nas ob takšnih dogodkih, so se nam tudi tu rosile oči. Sledila je večerja, na kateri je bila ponujena izključno indijska hrana s široko paleto močnih začimb. Priznati moram, da smo Evropejci po večerji nazdravili mladoporočencema in skrivaj srknili požirek viskija iz papirnatega lončka, ki ga je na poroko pretihotapil ženinov oči. Steklenica je seveda pripotovala iz Evrope kot zaščita pred lokalnimi bacili.

Zadnji dan se tamilski poročni obred prične s sončnim vzhodom. Ta dan je bil zame nepozaben. Obred je trajal več ur. Tamilci imajo svoja verovanja, so popolni vegetarijanci in ne uživajo alkohola. So zelo verni in spoštljivi do vseh oblik življenja.

Mene, slepo osebo z majhnim ostankom vida, so zelo lepo sprejeli. Gibala sem se s pomočjo Pie in bele palice. Bili so mi zelo naklonjeni in mi posvečali veliko pozornost. Takšne pozornosti sicer v domačem okolju nimam rada, tu pa sem bila zanj hvaležna, saj so mi pojasnili, da posebej spoštujejo matere in moje pogumno sprejemanje slepote. Obred sem zato lahko spremljala iz neposredne bližine, sede.

Obred je ves čas potekal samo v tamilskem jeziku. Vsebuje zelo veliko simbolike, ki jo mi tujci težko doumemo. Pa vendarle. V obrednem prostoru je velik, a plitev bazen, v pričakovanju neveste napolnjen z vodo in lotosovimi cvetovi. Prostor je bil dobesedno oblečen v girlande iz cvetov. Dišeče paličice so bile povsod in vonj je dražil čutila. Skupaj z bobnanjem in petjem svetih besedil enega od hindujskih duhovnikov so me popeljali v posebno, magično občutje. Bobni so me povsem prevzeli. Drugi duhovnik, ki je vodil ceremonijo, je bil starejši. Dolgo, sivo kito je imel speto na zatilju, na obrazu je imel posebna znamenja, oblečen v belo blago, podobno sariju. Ves obred sem doživela kot zgodbo, sestavljeno iz več delov. Začne se z ženinom, ki se mora soočiti s poroko, saj po tradiciji želi poroki ubežati. Zaustavi ga nevestin oče. V nadaljevanju skozi obrede ženin premaga svoje demone, ostane in sprejme nevesto. Sprejem simbolizira umivanje nog, ki ga oče neveste z nevesto v naročju izvede pred obema šamanoma. Nato preda svojo hčer tako, da njene roke preda v ženinove roke. Najpomembnejši obredni del pa je predaja svete zlate verižice, ki jo ženin pripne nevesti okrog vratu. Žena to verižico nosi ves čas. Verižica simbolizira prstan, ki si ga izmenjata mladoporočenca pri nas.

Mnogo bobnanja, petja, ogenj in medklici glavnega duhovnika, izmenjevanje posodic med člani družine, v katerih je bilo vse mogoče od hrane do zemlje in ogenj in dim ... mnogo dima. V obliki dima sem zagledala nevesto in ženina, ki sta si izmenjala po štiri cvetne venčke okrog vratu. Zdi se mi, da v našem obredu venčke nadomesti poročni poljub. Čutila sem, da so bile to zaobljube in zahvale – božanstvom, zemlji, naravi, družini in drug drugemu.

Nadaljevali smo na vrtu, na gugalnici. Ganljiv prizor. Nevesto so posedli na bogato okrašeno gugalnico in pred njo so se zvrstile pomembne ženske iz družine. Tete, sestra in nazadnje mama kot da so mladi ženi povedale njeno dosedanjo življenjsko pot. Prežeto z ljubeznijo in spoštovanjem. K nevesti prisede še ženin. Ženske zazibajo gugalnico, ki simbolizira vzpone in padce v zakonu. Ob tem prepevajo pesmi, s katerimi jima izražajo podporo družine in blagoslov.

Fotografija 5: Obred na gugalnici

Žal mi je bilo, ko se je končalo. Tako drugače, tako lepo in mistično je bilo.

[Na vrh](#)

INTEGRACIJA: **Brajica, ključ do pismenosti in samostojnosti**

Avtorja: *Sabina Dermota in Luka Pavlin*

Urednica rubrike: *Sabina Dermota*

Prispevek nas opomni na svetovni dan brajice, ki ga praznujemo 4. januarja. Predstavi novo knjigo z naslovom *Dotik besed*, v kateri je avtor opisal opismenjevanje slepih skozi zgodovinska obdobja. Avtorica članka deli osebno izkušnjo učenja brajice ter opisuje, kako je le ta oblikovala njeno šolanje, prosti čas in vsakdanje življenje. Omenjene pa so tudi dejavnosti in projekti Zveze društev slepih in slabovidnih Slovenije za vzpodbujanje pismenosti, dostopnosti in ozaveščanja vseh generacij.

4. januarja obeležujemo svetovni dan brajice, zato je prav, da ji na tem mestu namenimo nekaj besed. Že v prejšnji številki revije smo prebrali strokovni članek o ponovni renesansi brajice. Avtor v njem med drugim opiše zgodovinski razvoj, pomen opismenjevanja slepih in nevrološke vplive tipnega branja na človeško telo. Kako pa se uporabniki brajeve pisave zavedamo vrednosti in pomena brajeve pisave?

Literatura o brajici

Pred kratkim je izšla knjiga našega prijatelja in dolgoletnega sodelavca v Knjižnici slepih in slabovidnih Minke Skaberne Dušana Brešarja z naslovom *Dotik besed*. Avtor v knjigi nazorno opiše status slepih skozi različna obdobja zgodovine in kulture, s poudarkom na načinih opismenjevanja slepih in pomen le-tega na njihov status v družbi. Razloži in podrobno opiše vrsto različnih načinov zapisovanja besedil, ki so jih za slepe pripravili njihovi učitelji ali svojci. Žal pa idealnega zapisa niso našli, dokler se ni pojavil mladi Louis Braille, katerega sta vodila vedoželjnost in genialni duh, da je izumil pisavo, ki je še danes razširjena po vsem svetu in številnim slepim pomaga do izobrazbe, poklica ter določenega statusa v družbi. Ta izum je za nas pomemben vsaj toliko, kot za videče iznajdba tiska s premičnimi kovinskimi črkami, ki ga je izumil Johannes Gutenberg. Slepí so pred iznajdbo pisave, ki so jo lahko pisali in tudi brali, milo rečeno veljali za neizobražene in v večini nesposobne skrbeti sami zase. Knjiga je resnično zanimiva in vredna branja. Verjamem, da bo kmalu na voljo tudi v Knjižnici slepih in slabovidnih Minke Skaberne, tukaj pa je povezava na predstavitev knjige, ki jo je pripravil Luka Pavlin.

<https://www.youtube.com/watch?v=yMkwbKfQWY8>

Kako danes spoštujemo brajico in kaj nam pomeni, zelo zgovorno govori zbornik, ki sta ga ob 200-letnici rojstva Louisa Brailla pripravila in uredila Marino Kačič in Sonja Pungertnik. V njem so objavljeni prispevki naših kolegov o tem, kaj posamezniku pomeni možnost branja in pisanja. Dostopen je na spletni strani:

<https://www.zveza-slepih.si/rikoss/wp-content/uploads/2016/09/louis-braille-e-zbornik.pdf>

Moja pot opismenjevanja

Ko razmišljam o tem, kako se je pričela moja pot opismenjevanja, ne morem prek vaj tipa, ki smo jih imeli že v zgodnjih letih v Zavodu za slepo in slabovidno mladino: od prepoznavanja in razvrščanja različnih vrst blaga do prebiranja semen, raznih oblik žebličkov in kasneje velike in male stavnice, ki sta imeli luknjice za žebličke razporejene v obliki brajevih šestih pik. Spomnim se prvega abecednika, po katerem smo drsali s prstnimi blazinicami dneve in dneve, da smo osvojili najpomembnejšo večino, ki jo od nas zahteva tipno branje. Od prvega razreda dalje smo se učili pisanja na brajeve pisalne stroje in nekateri od nas tudi na tablice. Zanimivo se je spominjati, kako nas je vedoželjnost potegnila v svet knjig. Veliko nas je bilo, ki nismo brali le med prostim časom, temveč dostikrat tudi na skrivaj med poukom, med raznimi krožki, med urami pevskega zbora, med obroki in podobno. Ne malokdaj se je zgodilo, da so komu učitelji knjigo celo vzeli, ker ni sledil trenutni aktivnosti. Bi lahko to morda poimenovali odvisnost od knjig?

Seveda je bil nabor brajevih knjig v šolski knjižnici takrat v primerjavi z našimi vrstniki v rednih šolah zelo majhen, a tega se takrat nisem zavedala. Ko je šolska knjižnica postala premajhna, so nam dovolili obiskovati knjižnico na Groharjevi. Takrat je namreč knjižnica Minke Skaberne domovala še v prostorih Zveze društev slepih in slabovidnih Slovenije. Spominjam se, da so bili ponedeljkovi popoldnevi namenjeni obisku te knjižnice. Tako smo si izposojali knjige za ves teden. Prenašali smo jih kar v rokah, naložene v stolp pred seboj.

Prav tako kot pri mnogih drugih, je bila brajica moja zvesta spremljevalka ves čas šolanja in študija in seveda tudi v službi. Z razvojem računalniške opreme je brajeve papirje zamenjala brajeva vrstica. V vsakodnevnom življenju sem si označila vse mogoče začimbe, živila, kozarce z vložninami, zamrznjena živila, ovitke avdio kaset, zgoščenk ter video kaset, igralne karte. Prepisala sem si razna navodila in recepte, zdravila pa nam na srečo označuje kar farmacija. V zadnjih letih na zapise v brajici naletim že marsikje, npr. v dvigalih, na raznih maketah, na nekaterih informativnih tablah, v muzejih, galerijah, na gledaliških listih, jedilnikih in podobno. Žal so tovrstne oznake še bolj redkost, so pa svetel vzor, ki tistim, ki znamo brati brajico, pobožajo dušo in srce. Pričakovati je, da bo s sprejemom zakona o dostopnosti tovrstne ponudbe še več.

Dejavnosti, ki jih pripravlja Zveza društev slepih in slabovidnih Slovenije, da bi brajica še bolj zaživela in prišla v vsakodnevno rabo:

1. Pod mentorstvom Brigitte Kosi deluje skupina, ki slepim in slabovidnim prilagaja družabne igre s ciljem, da bodo dostopne vsem. Tu ne gre toliko za znanje brajice kot za vaje tipa, ki omogočajo kvalitetno in samostojno igro ter posredno seveda tudi lažje prepoznavanje brajevih črk.

2. Naslednji dokaz, da je brajica še kako živa, je nov priročnik za opismenjevanje v brajici z naslovom Makovka, ki sta ga pripravila Ivan Mlačnik in Marija Anzeljc. Izšel je tudi posodobljen priročnik za brajevo notacijo, ki ga je pripravila Neva Laščak. Oba priročnika sta uvod v projekt z naslovom Kdo se boji brajice, ki ga v letih 2025 in

2026 izvaja ZDSSS. Usmerjen je v spodbujanje pismenosti in kulturne vključenosti slepih in slabovidnih oseb ter ozaveščanje širše javnosti o pomenu brajice. Sofinancira ga Ministrstvo RS za kulturo. V okviru tega projekta bo razvit priročnik za opismenjevanje slepih, ki bo ključen vir za vse generacije slepih in slabovidnih ter njihove bližnje (starše, vzgojitelje, učitelje, asistente in prijatelje). Priročnik bo ponujal konkretna orodja in metode za izboljšanje tipnih spretnosti in pripravo na učenje brajice že v zgodnjem obdobju, vključno z aktivnostmi za razvoj občutljivosti prstov, prepoznavanjem reliefnih znakov in uporabo tipnih slik za vizualizacijo prek dotika.

3. Namen projekta Kdo se boji brajice (BOBR) ima za cilj:

- povečati prepoznavnosti brajice in motiviranosti slepih za njeno uporabo;
- pridobiti in usposobiti nekaj novih prepisovalcev za pretvarjanje literature v brajico;
- usposobiti nove mentorje za poučevanje brajice na medobčinskih društvih;
- organizirati ali sodelovati pri kulturnih dogodkih, ki so prilagojeni tudi slepim in slabovidnim, ter seznaniti širšo javnost o njihovi dostopnosti.

4. V juniju se pripravlja odprtje razstave v Narodni galeriji, ki bo dostopna tudi slepim in slabovidnim. Načrtujejo se tudi usposabljanje za prepisovalce leposlovja in strokovne literature ter usposabljanji za mentorje za poučevanje brajice na medobčinskih društvih, tečaj brajice za večinsko prebivalstvo, ogled gledaliških predstav, prilagojen za slepe in slabovidne.

5. Še posebej želim izpostaviti tekmovanje v branju in pisanju brajice ter desetprstnem tipkanju.

Lani mi je ena od kolegic potrkala na vest z vprašanjem:

»Se ti ne zdi, da je udeležba na tem dogodku tvoja moralna dolžnost?«

Če mislite podobno ali vas to vsaj malo zanima, vas vabim, da se tega dogodka udeležite. S čim večjo udeležbo na tovrstni prireditvi, ki je že zdavnaj prerasla okvir tekmovanja in je bolj kulturni dogodek in medsebojno druženje. Tako na najlepši način pokažemo svoj odnos do brajice in spoštovanje do kolegov, ki se trudijo, da le-ta ostaja živa, berljiva ter dostopna vsem generacijam.

Na vrh

INVALIDSKO VARSTVO: **Zakon o uporabi jezika gluhoslepih**

Avtor in sodelavec: *Brane But*

Zakon o uporabi jezika gluhoslepih določa pravico do uporabe jezika gluhoslepih, pravico oseb z gluhoslepoto do informiranja v njim prilagojenih načinih sporazumevanja, obseg in način uveljavljanja pravice do tolmača za jezik gluhoslepih ter pravice oseb z gluhoslepoto, vezane na uporabo jezika gluhoslepih, potrebnih za namen enakopravnega vključevanja oseb z gluhoslepoto v življenjsko in delovno okolje ter vse oblike družbenega življenja.

Državni zbor RS je sprejel nov Zakon o uporabi jezika gluhoslepih. Objavljen je v Uradnem listu RS, št. 85/25 z dne 6. 11. 2025, veljati je začel petnajsti dan po objavi, uporabljati pa se začne 1. 1. 2027. Zakon med drugim opredeljuje ureditev tolmačenja ter individualno podporo in pomoč pri komunikaciji. Gluhoslepa oseba ima tudi pravico do tolmača po lastni presoji.

Oseba z gluhoslepoto je oseba s samostojno obliko invalidnosti, gluhoslepoto, pri kateri je na podlagi medicinske ocene ugotovljena najmanj 50 odstotna izguba sluha po Fowler Sabinu in hkrati 1. do vključno 5. kategorija slepote in slabovidnosti.

Zakon med drugim opredeljuje pravico do svobodne uporabe in razvoja jezika gluhoslepih ter osebam z gluhoslepoto zagotavlja pravice do rabe jezika in izražanja, do individualne podpore in pomoči pri komunikaciji.

Gluhoslepim podeljuje tudi pravico do tolmača pred javnimi institucijami, ki morajo tolmača zagotoviti po uradni dolžnosti. Pravico do tolmača po lastni presoji pa lahko oseba z gluhoslepoto uveljavlja v obsegu 480 ur na leto, šolajoča oseba z gluhoslepoto pa v obsegu 720 ur na leto. O slednji pravici presoja center za socialno delo, delo tolmača po lastni presoji pa bi oseba plačala z vavčerjem, ki ga izda center za socialno delo.

Vir: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2025-01-3034/zakon-o-uporabi-jezika-gluhoslepih-zujg>

[Na vrh](#)

DOBRO JE VEDETI: **BIT – festival, ki igralce z okvaro vida iz vsega sveta povezuje v svetlobo gledališča**

Avtor: *Vojin Perić in Metka Pavšič*

V Zagrebu se je oktobra 2025 odvijal 13. festival BIT (Blind in Theatre), kjer slepi in slabovidni igralci dokazujejo, da gledališče presega težave z vidom. Gledališče Novi život, ustanovljeno leta 1948, je odigralo skoraj 5000 predstav in vsako drugo leto gosti mednarodni festival. BIT spodbuja umetniško ustvarjanje, druženje in izmenjavo izkušenj, pri čemer so igralci prepoznani po talentu, ne po omejitvah.

Lahko prosim našim bralcem na kratko predstavite gledališče Novi život iz Zagreba.

Novi život je najstarejše gledališče slepih in slabovidnih na svetu in deluje od leta 1948. Do danes smo odigrali skoraj 5000 predstav in se preizkusili v skoraj vseh žanrih gledališke literature. Vsako leto pripravimo dve premieri in odigramo približno 70 predstav na Hrvaškem in v tujini. Leta 2007 smo na 8. mednarodnem festivalu Zlati lev v Umagu prejeli veliko nagrado Grand Prix za predstavo Nos vamos a ver, naš prvi plesni projekt. Predsednik Republike Hrvaške nas je leta 2013 odlikoval s Častno listino. Dva naša člana sta že dolgo člana Hrvaškega društva dramskih umetnikov. Trenutno imamo na repertoarju osem predstav.

Fotografija 1: Vaj faj, Miroljub Nedović Riki. Srbija

Iskrene čestitke za neverjetne dosežke. Kaj pa vas je spodbudilo, da ste se lotili tako zahtevnega projekta, kot je organizacija festivala BIT (Blind in Theatre)? Kje vidite smisel tega festivala?

Uf! Ko sem leta 1999 prišel na dan s to idejo, je bilo veliko skepticizma, vendar sem ostal vztrajen, ker sem začutil bistvo BIT-a, začutil sem klic igralcev z vsega sveta, njihovo željo po nastopanju, izpopolnjevanju, pa tudi po druženju. V čem naj slepi iščemo smisel? Smisel je krhka kategorija in ko ga izgubimo, ostanemo brez pomena in brez vsebine. Na festivalu tako primerjamo svoje dosežke, se predvsem učimo, gledamo drug drugega in se imamo radi. Ker me leta počasi dohitevajo, sporočam vsem: čuvajte festival in ga ohranjajte kjerkoli že, samo da obstaja in nas drži v dogajanju, v igri.

Kdo lahko sodeluje na festivalu?

Na festivalu lahko sodeluje gledališka skupina, ki prihaja od koderkoli, vendar je pogoj, da ima celovečerni program. Poleg predstave lahko ponudi tudi delavnico ali predstavitev, vendar ne more priti samo z delavnico.

Fotografija 2: Dama s kamelijami, Alexandre Dumas. Romunija

Kako se je skozi čas spreminjal BIT?

Na prvem festivalu so sodelovale le tri skupine, kasneje pa je število naraslo na okoli deset. Pogosto so se nam oglašali tisti, ki bi prišli le z delavnico in v Zagrebu ostali sedem dni zaradi polurnega nastopa. Festival je postal predrag, zato smo uvedli pogoj celovečerne predstave. Torej nas v prvi vrsti zanimajo umetniške in igralske stvaritve, v drugi vrsti pa delavnice, filmi in različne predstavitve. Mislim, da bi morali na enem od naslednjih festivalov uvesti tudi zvočni opis (audio-deskripcijo), vendar bi to morala biti odgovornost posamezne skupine, da sama pripravi te prilagoditve.

Kakšno je sodelovanje s slovenskimi gledališčniki?

Veseli me, da Slovenija in Hrvaška sodelujeta na ta način, ker kultura ne samo plemeniti, ampak slepim odpira neobičajno okno v svet. Okno, skozi katerega vidimo vsi. Prinaša jim možnost, da se dokažejo v nečem, kar se od njih ne pričakuje, v gledališču. Večina ljudi ne pričakuje, da so slepi lahko igralci. Toda so! Naši tukaj, vsi, ki so igrali v gledališču Nasmeh, za katerega upam, da bo začelo ponovno delovati, Metka iz Slovenije, ki nas vedno znova očara s svojo gledališko izraznostjo. To so igralci. Ne slepi igralci, ampak preprosto igralci. Ni potrebno, da izpostavljamo slepoto kot glavno značilnost nekoga. Zakaj bi Homerja imenovali slepi pesnik. Nihče ga ni presegel. Zato je on preprosto pesnik. Različni razlogi lahko pripeljejo do slepote. Mi smo preprosto igralci, slepota pa je nekaj, kar se nam je zgodilo kot posledica nesreče, bolezni, ali pa nam je bila prirojena.

Fotografija 3: Grdi raček, H.C.Andersen. Hrvaška

Za konec vas prosim, da na kratko opišete zadnji, 13. festival. In kakšna je vaša vizija oziroma želja za prihodnost?

Na ta festival skupini iz Izraela in ZDA žal nista mogli priti, ker si nista mogli zagotoviti potnih stroškov, ki jih mi žal ne krijemo. To so nam sporočili tik pred festivalom, zato nismo mogli najti ustreznih zamenjav. Mislim, da je bil festival raznolik – a to je naša usoda, različne ravni in različna razumevanja gledališča slepih in slabovidnih. O prihodnosti sem že nekaj povedal, a v vsakem primeru je bistveno obstati, torej zbrati slepe in slabovidne igralce, da lahko izmenjujejo izkušnje in se družijo na enaki osnovi. 13. festival gledališča slepih in slabovidnih BIT je tudi letos dokazal, da umetnost vidi dlje od pogleda. S srcem, besedo in dotikom odra.

Ne bom zapustil gledališča in bom vedno na voljo festivalu BIT ... prinašal bom svoje izkušnje in jih vsakič znova dodajal festivalu. Naj mi bo oproščen kanček trme – spet bom vztrajen in ne bom dovolil, da se BIT ugasne!

Na vrh

TEHNIČNI PRIPOMOČKI: **Koristna nastavitve na pametnih telefonih z nazivom Povečava ter aplikacija za krmiljenje po internetnih radiih Undok, nujna posodobitev telefona BlindShell Classic 1 in test pametnih očal Ally Solos**

Avtorica: *Petra Derganc, strokovna sodelavka za tehnične pripomočke na ZDSSS*

Članek predstavlja uporabo funkcije Povečava na pametnih telefonih, ki je odličen pripomoček za slabovidne, aplikacijo Undok, s katero lahko upravljamo zvočne naprave prek telefona, nujno in časovno občutljivo posodobitev na telefonih BlindShell Classic 1 in pa naše vtise in oceno novih pametnih očal Ally Solos.

Povečava: krasna nastavitve na pametnih telefonih, na katero velikokrat pozabimo

Na večini pametnih telefonov je na voljo tudi zelo koristna funkcija z imenom Povečava. Nastavitve na največjo velikost teksta velikokrat slabovidnim ne zadostuje, z vklopom povečave pa lahko povečujete do te mere, da postanejo ikone za aplikacije velike čez cel zaslon. Povečujemo lahko vse, kar je na zaslonu, in tako ne potrebujemo ročne lupe, da bi prebirali sporočila na telefonu. Povečujemo in zmanjšujemo s kretnjo razširjanja in približevanja palca in kazalca, po zaslonu pa navigiramo z uporabo dveh prstov hkrati (kazalec in sredinec). Tovrstno nastavitve najdemo na Android in tudi iOS napravah. Vključimo jo tako, da gremo na nastavitve – dostopnost - izboljšave vidnosti - velikost in povečava – povečava - (vključi/izključi). Lahko si nastavite bližnjico po želji, morda vam bo ustrezalo hitro trojno tapkanje, morda raje izberete gumb za dostopnost, ali pa hkratni pritisk gumba za glasnost in izklop telefona, možnosti je več. Tako boste lahko hitro dostopali do izklopa ali vklopa te funkcije in jo uporabljali po potrebi.

Aplikacija za upravljanje internetnih radijev in zvočnikov prek mobilnega telefona

Naš član nam je predstavil zanimivo mobilno aplikacijo Undok, s katero upravlja svoj internetni radio prek telefona, na katerem ima govorno sintezo. Undok je preprosta mobilna aplikacija, s katero lahko upravljate pametne radio sprejemnike in zvočnike, povezane v domače Wi-Fi omrežje. Omogoča, da iz ene naprave – mobilnega telefona, nadzirate glasnost, se premikate med postajami, izbirate vire zvoka in upravljate predvajanje. Kako deluje? Najprej naložite na svoj pametni telefon aplikacijo Undok, ter povežite svoj internetni radio z Wi-Fi-jem. V aplikaciji Undok ga poiščite in dodate. Sedaj lahko prek telefona upravljate z radijem. Najbolj dobrodošla informacija pa je, da aplikacija lepo deluje tudi z uporabo bralnika zaslona. To pomeni, da je olajšano upravljanje vseh internetnih naprav, ki imajo zaslon na dotik, saj le-te niso podprte s sintezo.

Pomembna nadgradnja za uporabnike prvega modela telefona BlindShell Classic 1.

Zaradi tehničnih in varnostnih zahtev se starejše različice programske opreme BlindShell Classic 1 kmalu ne bodo več mogle povezati s strežniki BlindShell. Za zagotavljanje nemotenega delovanja morajo uporabniki posodobiti svoje telefone na najnovejšo različico programske opreme 4.14.3. Starejše različice sistema vsebujejo zastarele implementacije šifriranja (TLS), ki niso več združljive s trenutnimi svetovnimi varnostnimi standardi. Ker sodobni strežniki postopoma ukinjajo podporo za TLS 1.0, združljivosti s temi zastarelimi različicami ne bo več mogoče ohraniti.

Časovnica prehoda

Od ponedeljka, 27. oktobra 2025, naslednje storitve ne bodo več delovale na zastarelih napravah BlindShell Classic 1: vremenska napoved, spletni radio, YouTube, deljenje slik, lokalizacija, branje dokumentov, prijava v e-pošto, koledar (prazniki in godovi), test omrežja. Uporabnikom, ki imajo težave s temi storitvami, svetujemo, naj takoj izvedejo posodobitev programske opreme. Po posodobitvi bodo vse funkcije ponovno delovale normalno. Po marcu 2026 se telefoni, ki ne bodo posodobljeni, ne bodo več mogli povezati s strežniki BlindShell, vključno s storitvijo za posodobitve. To pomeni, da bodo trajno izgubili dostop do vseh spletnih funkcij in v prihodnje ne bodo mogli več posodabljaliti sistema.

Svetujemo vam, da takoj posodobite svoj Blindshell Classic 1 in se izognete morebitni zamujeni priložnosti ter ohranite polno delovanje telefona.

Kako posodobimo svoj telefon?

Najprej se povežite na WiFi. Nato greste v meni Nastavitve – Blindshell posodobitev -preveri za posodobitev. Nato vam telefon javi, da je posodobitev prenesena in da jo lahko namestite. Naslednja postavka v tem meniju je tako Namesti zdaj, kar seveda storite. Pozor: za namestitev potrebujete najmanj 25% baterije.

Testirali smo pametna očala Ally Solos podjetja Envision

Nova pametna očala Ally Solos so bila težko pričakovan nov produkt, saj so obljubljala veliko za zmerno ceno (zmerno glede na to, za kakšen produkt gre – v zgodnji predprodaji ste jih prvi lahko kupili za okoli 450 EUR, sedaj so v predprodaji za 604,95 EUR). Na spletu smo lahko prebrali in pogledali nekaj prvih ocen, ki pa niso ravno navdušujoče. Tudi sami smo preverili, ali je na teh kritikah kaj resnice. Očala smo naročili v predprodaji in jih dobili v novembru. Poslana so bila s Kitajske, kar je nekaterim kupcem povzročilo dodatne stroške zaradi carine, nam ne.

Za začetek lahko začnemo z embalažo, na njej ni nikakršne tipne oznake, ne brajice, ne morebitne oznake okoli QR kode, ki se nahaja na ovitku. Ko škatlo odpremo, je v njej list papirja, na katerem lahko videči preberemo navodila, za slepe pa navodil ni. Očala so delno sestavljena, eno od ročk moramo vstaviti sami. Ko jo vstavimo, nam LED lučka na robu okvirja petkrat zasveti, kar verjetno ni ravno v pomoč slepim osebam. Pametna očala delujejo s pomočjo aplikacije Ally, ki si jo naložimo na pametni telefon. Naložili smo jo na Android. V sami aplikaciji nas je zaustavil že prvi korak, saj ni bilo mogoče naložiti glasu AI asistenta, izbiramo lahko namreč med

štirimi različnimi glasovi oziroma tipi AI asistentov (v angleškem jeziku, seveda). Očala smo sicer lahko povezali prek Bluetootha, kjer smo imeli nekaj težavic, saj nam je ponudilo dve napravi Ally Solos. Poskusili smo obe, z eno se je telefon povezal. Poskusili smo se vpisati v aplikacijo s pomočjo Google računa, a nam ni uspelo, saj nam je javljalo, da vpisana telefonska številka ni prava (verjemite, bila je prava). Odpravili smo se na splet in uporabili Ally asistenta na spletu. Spraševali smo ga po možnih rešitvah glede nalaganja glasov. Poskusili smo vse možnosti in še vedno, brez uspeha. Velik minus na spletni aplikaciji Ally je bil ta, da nas je zelo hitro vrglo iz klepetalnika na začetno stran spletne aplikacije. To pomeni, da sploh nismo mogli prebrati in do konca preizkusiti vseh možnosti, ki nam jih je AI asistent predstavil kot potencialne rešitve glede nalaganja glasov. Naš brskalnik je bil Chrome. Na tej točki smo se odločili, da prosimo Envision za pomoč, z njimi smo se dobili na spletnem pogovoru. Do izdaje te številke Rikossa nam žal očal ni uspelo zares preizkusiti, saj naše težave z aplikacijo še niso imeli in jo morajo še rešiti. Vsekakor pa lahko podamo oceno dizajna: očala so res lepa in nevpadljiva, lahka in prilagodljiva. Skrajni konci ročk očal se namreč lahko zakrivijo in tako trdno stojijo na katerem koli obrazu. Prav tako lahko potrdimo, da se zvok prek očal zelo dobro sliši, glas je jasen in nemoteč. Seveda pa smo žal slišali le nekaj besed. Glede samega delovanja je bilo največ kritik glede počasnega odziva, zakasnitev med vprašanjem in prvim odgovorom AI asistenta je zaenkrat kar dolgih 5 do 7 sekund. V praksi to pomeni sledeče: AI asistenta vprašam, kaj je pred mano, čakam pet sekund, slišim klik, znak da očala zajamejo sliko, nato mi AI asistent javi, da naj malo počakam, da pogleda, kaj je na sliki, tako čakam še 5 sekund in nato dobim odgovor.

Na podlagi ogledalnih videoposnetkov Ally Solos očal lahko povem, da so odgovori zelo detajlni in tudi točni. Glede zakasnitve so transparenti tudi proizvajalci, saj se zavedajo, da je 5 sekund za odziv zelo veliko. Njihov cilj je skrajšati odziv za vsaj 3 sekunde. Priznajo, da je produkt nov in z ogromnim potencialom, vendar pa da imajo še kar nekaj dela z optimizacijo. Seveda, temu so namenjene tudi akcije zgodnjih nakupov, kjer dobimo produkt po ugodni ceni, ker je pravzaprav še v razvoju. Navdušila pa nas je informacija, da je njihov fokus poleg odzivnosti tudi na točnosti podatkov, ki nam jih AI asistent posreduje. Z razvojem AI smo dobili orodje, ki bo s pravo kalibracijo lahko odlično. Hkrati pa se moramo tudi sami naučiti, na kakšen način postavljati vprašanja, da bo AI razumel naše potrebe. Če povzamem, Ally Solos obetajo, so pa še v razvojni fazi. Počakajmo še nekaj časa in nato znajo biti dober pripomoček.

[Na vrh](#)

PAMETNI TELEFONI: Opis novih VoiceOver-jevih možnosti – prepoznavanje v živo, hitre nastavitve in nastavitve sintez govora

Avtor in sodelavec: *Safet Baltić*

Apple s sistemom VoiceOver v svojih napravah že dolgo omogoča slepim in slabovidnim uporabnikom, da popolnoma samostojno uporabljajo svoje naprave. Ena izmed novejših in zelo uporabnih funkcij je Prepoznavanje v živo (Live Recognition), ki skupaj s hitrimi nastavitvami (Quick Settings) ter s prilagoditvami sintez govora po lastni želji ponuja še bolj prilagodljivo in učinkovito uporabo VoiceOver-ja v vsakdanjem življenju ljudi z večjimi ali manjšimi težavami z vidom.

Prepoznavanje v živo (Live Recognition)

Prepoznavanje v živo je funkcija, ki uporablja umetno inteligenco za razumevanje in opis okolice v realnem času. Namenjena je slepim in slabovidnim uporabnikom, ki uporabljajo bralnik zaslona VoiceOver, saj jim pomaga zaznati besedilo, predmete in osebe okoli sebe brez uporabe dodatnih aplikacij. Če želimo omogočiti te funkcije, naredimo naslednje:

1. Odpri Nastavitve > Dostopnost > VoiceOver.
2. Izberi Prepoznavanje VoiceOver (VoiceOver Recognition).
3. Vključi možnosti, kot so:
 - *. Opis slik (Image Descriptions),
 - *. Opis prizorov (Scene Descriptions),
 - *. Prepoznavanje besedila na zaslonu (Text Recognition).

Funkcija deluje neposredno na napravi, zato podatki ne zapuščajo našega iPhonea, kar zagotavlja zasebnost in varnost.

Ko ste omogočili zgoraj omenjene možnosti, dostopate do le-teh na dva načina: v prvem imate v nastavitvah bralnika zaslona pod opcijo Rotor označeno možnost Prepoznavanje v živo in lahko dostopate do nje s pomočjo rotorja, drugi način pa je, da s štirimi prsti enkrat tapnete na zaslon in odpre se funkcija Prepoznavanje v živo. Zatem flikamo z enim prstom od leve proti desni strani zaslona in izbiramo, katere informacije želimo, da nam jih VoiceOver posreduje. Ta funkcija pa v nadaljevanju omogoča možnosti:

- *. Scenariji; če vklopimo to možnost, bo VoiceOver v realnem času opisoval prizore pred kamero. Na žalost ta možnost ne deluje, če uporabljamo telefon v slovenščini, ker slovenska sinteza še vedno ne premore baze podatkov za prepoznavanje predmetov in naše okolice.
- *. Osebe; tukaj bo VoiceOver povedal, koliko oseb je pred kamero, pa tudi razdaljo do njih v metrih.

*. Vrata; ta možnost omogoča, da najdemo vrata v naši okolici – ko jih zazna, nam VioceOver pove tako razdaljo do njih, kot tudi kakšno vrsto kljuke imajo.

*. Besedil; možnost omogoča hitro branje teksta z vseh podlag in tudi v slovenščini deluje odlično.

*. Izgovori; po vklopu te opcije postavimo prst pred kamero in ko ga kamera zazna, VioceOver prebere, kaj se nahaja pod njim. Ob tem prsta ne postavimo na podlago, s katere želimo pridobiti informacije, temveč ga držimo na razdalji od enega do dveh cm od podlage.

*. Dokument; ko vklopimo to možnost, nam VioceOver pomaga pri zaznavi dokumenta, in če imamo ob tem vklopljeno tudi možnost Besedilo, bo VioceOver prebral tekst na dokumentu.

Kot opisano v zgornjih vrsticah, nam Iphone na takšen način brez potrebe po uporabi drugih aplikacij omogoča večjo samostojnost pri vsakodnevnih opravilih.

Hitre nastavitve (Quick Settings)

Hitre nastavitve so zasnovane za to, da uporabnikom omogočijo hiter dostop do najpogostejše uporabljenih nastavitve VioceOver-ja, ne da bi morali prehajati v sistemske nastavitve. Poleg tega pa vsem, ki jim delo z rotorjem povzroča težave in preglavice, na preprost in hiter način omogoča dostop do nastavitve bralnika zaslona. Do funkcije Hitre nastavitve bralnika zaslona dostopamo na dva načina: prvi je, da s prstom dvakrat tapnemo hrbtno stran naše naprave, drugi pa, da z dvema prstoma štirikrat na hitro tapnemo na zaslon telefona. Zatem se odpre meni, v katerem lahko hitro spremenimo določene funkcije. Preden pričnemo z uporabo funkcije Hitre nastavitve (Quick settings), pa priporočam, da odprete Nastavitve (Settings), Dostopnost (Accessibility), VioceOver in zatem Hitre nastavitve (Quick settings). Tukaj pa si prilagodimo, katere možnosti naj nam prikazuje funkcija Hitre nastavitve (Quick settings). Spodaj naštejem še vse možnosti, ki jih ponuja VoiceOver in jih vklopite ali izklopite po lastni presoji:

Aktivnosti, Glas, Kretnje pri vnosu braillove pisave, Oblikovanje besedila v braillovi pisavi, Regija v živo in obvestila, Sistemska obvestila, Stopnja utišanja zvoka, Utišanje zvoka, Opozorilna obvestila v braillovi pisavi, Samodejno napredovanje po braillovi pisavi, Vnos braillove pisave, Izpis braillove pisave, Plošča z napisi, Neposredni dotik, Povratne informacije strojne opreme med vnašanjem, Napotki, Opisi slik, Velik kazalec, Opisi predstavnostnih vsebin, Krmarjenje po slikah, Slog krmarjenja, Fonetične informacije, Spremeni višino tona, Ločila, Pošlji v HDMI, Vnos z drsenjem, Povratne informacije programske opreme med vnašanjem, Zvočni zastor, Zvoki, Potrditev rotorja govora, Hitrost govora, Slog vnašanja, Glastnost govora.

Nastavitve sintez govora

Apple s svojim bralnikom zaslona VoiceOver omogoča prilagoditve sintez govora vsakemu posamezniku posebej. S to možnostjo si vsak izmed nas po lastni želji nastavi, na kakšen način mu sinteza govora podaja informacije.

Do nastavitve sintez govora pridemo tako, da odpremo Nastavitve (Settings), zatem Dostopnost (Accessibility), VoiceOver in na koncu Govor (Speak). Tukaj nam najprej ponudi na izbiro primarno sintezo govora, zatem pa še dodajanje dodatnih glasov.

Če želimo nadaljevati samo sintezo govora, tapnemo bodisi primarni ali pa dodatni glas in se zatem na zaslonu prikažejo naslednje nastavitve, ki jih sami spreminjamo: Hitrost govora, Višina tona, Glasnost govora, Barva glasu, Premor med stavki ter na koncu še možnost Izanačevalnik. Slednji najprej ponudi možnost vklopa ali izklopa izanačevalnika, zatem pa naslednje prilagoditve frekvenc tonov glasu: Ultra nizek, Nizek, Srednji in Visok.

Z zgoraj navedenimi opcijami si vsakdo izmed nas po lastni želji in nenazadnje posluhu nastavi svojo sintezo.

S kombinacijo funkcij Prepoznavanje v živo, Hitre nastavitve in Nastavitve sintez govora VoiceOver postaja še zmogljivejše orodje za samostojno uporabo iPhonea. Uporabnikom z okvarami vida omogoča, da lažje berejo, raziskujejo in komunicirajo z okolico — hitro, zasebno in zanesljivo.

[Na vrh](#)

NAMIGI IN NASVETI: **Pomoč z oddaljenega računalnika, Kalkulator v Windowsu ni samo za računanje**

Avtor in sodelavec: *Brane But*

Včasih potrebujemo pomoč z oddaljenega računalnika, ko nam nekdo pomaga s svojega računalnika pri odpravi določenih težav na našem računalniku. Operacijski sistem Windows ima vgrajeno zelo dobro brezplačno rešitev za oddaljen dostop, imenuje se Hitra pomoč (Quick Assist). Windowsov Kalkulator ni namenjen samo računanju, temveč ima še vrsto drugih možnosti.

172. Pomoč z oddaljenega računalnika

Včasih potrebujemo pomoč z oddaljenega računalnika, ko nam nekdo pomaga s svojega računalnika pri odpravi določenih težav na našem računalniku. Kot program za dostop do oddaljenega računalnika že kar dolgo uporabljamo TeamViewer. Ta program je sicer odličen, v zadnjem času pa nastopajo težave pri brezplačni uporabi. Tudi operacijski sistem Windows ima vgrajeno zelo dobro brezplačno rešitev za oddaljen dostop.

Za dostop do oddaljenega računalnika je nameščena privzeta rešitev pri vseh računalnikih z operacijskim sistemom Windows 11. Je manj poznana, vendar zelo enostavna za uporabo. Imenuje se Hitra pomoč (Quick Assist) in najdete jo lahko z iskalnikom v začetnem meniju. Dokler ima drugi uporabnik nameščen Windows 11, ne bo potreboval nobene dodatne namestitve, bo pa potreboval Microsoftov račun.

Vse, kar morate storiti je, da zaženete program in zaupate drugi osebi potrditveno kodo. Tisti na drugi strani pa jo enostavno vpiše v edino okno, ki je na voljo.

Ko se bo povezava vzpostavila, je na začetku celoten nadzor v rokah gostitelja. Če ste to vi, se lahko nato odločite, da boste nadzor prepustili strokovnjaku na daljavo. Nasprotno pa mu lahko rečete, naj vas vodi skozi celoten postopek. Dokumentov in drugih datotek ne boste mogli pošiljati skozi to povezavo, si pa lahko na primer pomagate z kazalcem za lažje vodenje.

Hitra pomoč je bolj osnovna funkcija, je pa v Windowsu na voljo še ena, in sicer Povezava z oddaljenim namizjem (Remote Desktop), ki je naprednejša.

Vir: [Pozabi na TeamViewer, obstajajo boljše rešitve - Računalniške novice](#)

173. Kalkulator v Windowsu ni samo za računanje

Microsoft je v operacijski sistem Windows skozi leta vpeljal kar nekaj dobrih stvari, za katere marsikdo ne ve, da obstajajo, in namesto njih uporablja rešitve tretjih ponudnikov, čeprav so na voljo znotraj Windowsa in so brezplačne. Med njimi je tudi Kalkulator, ki pa ni namenjen samo računanju, za kar ga v glavnem uporabljamo, temveč ima še vrsto drugih zmožnosti.

Windows Kalkulator je bil vedno del sistema, a mnogi ne vedo, da ima v Windows 10 in 11 popolne grafične zmožnosti. Z lahkoto lahko narišete več enačb v barvnem grafu in poiščete določene točke.

Aplikacija omogoča tudi enostaven izris funkcij, kot so sinus, kosinus, tangens in absolutne vrednosti, v bistvu vse, kar bi pričakovali od grafičnega kalkulatorja. V preteklosti je bilo težko najti brezplačno orodje za grafično izrisovanje, fizični grafični kalkulatorji pa so bili dragi.

Windowsov Kalkulator pa zmore še več. Če kliknete na gumb za dodatni meni, boste lahko izbirali med številnimi možnostmi. S Kalkulatorjem boste lahko pretvarjali v različne valute za težo, hitrost, količino, energijo in podobno. Doslej ste zagotovo večkrat kar v Google napisali na primer »pretvori evre v ameriške dolarje«. To sedaj lahko storite v Kalkulatorju ali pa želeno pretvorbo napišete kar v Windows Iskalnik (prek začetnega menija), na primer 1000 € v USD.

Vir: [Podcenjene funkcije Windowsa, ki bi jih morali uporabljati - Računalniške novice](#)

[Na vrh](#)

MEDNARODNE NOVIČKE: **Stališče EBU do evropskega akta o dostopnosti, Evropska konferenca o dostopnosti, Evropska strategija za migrante z invalidnostjo.**

Avtorica in sodelavka: *Anja Uršič*

Prevod: *DeepI*

Poziv k ukrepanju za evropski zakon o dostopnosti: zagotavljanje dejanskega dostopa za potrošnike z okvaro vida

Sobota, 28. junij 2025, je pomemben mejnik za dostopnost v Evropski uniji: od tega dne morajo podjetja in ponudniki storitev v vsej EU spoštovati obveznosti, določene v evropskem zakonu o dostopnosti (EAA). Direktiva, sprejeta za uskladitev standardov dostopnosti v državah članicah, uvaja niz zavezujočih zahtev za široko paleto proizvodov in storitev. Njen glavni cilj je zagotoviti enakopraven dostop za 87 milijonov invalidov v EU, vključno z milijoni slepih ali slabovidnih potrošnikov.

EAA zajema bistvena področja sodobnega življenja, kot so plačilni terminali, računalniki in prenosni računalniki, elektronske komunikacijske storitve in platforme, ki omogočajo dostop do avdiovizualnih medijev. Te zahteve so namenjene odpravi dolgoletnih ovir, ki slepim in slabovidnim potrošnikom preprečujejo polno sodelovanje v družbi. Evropska zveza slepih (EBU) je pozdravila minimalne standarde, uvedene z direktivo, in v prejšnjih izjavah poudarila, da predstavljajo pomemben korak naprej v zakonodaji o dostopnosti na ravni EU.

Hkrati je EBU dosledno izražala zaskrbljenost zaradi omejenega obsega direktive. Direktiva se osredotoča predvsem na digitalne izdelke in storitve, pri čemer pomembna področja ostajajo neurejena. Za slepe in slabovidne osebe ovire v grajenem okolju, gospodinjskih aparatih, prometnih sistemih in vsakdanjih potrošniških izdelkih še naprej predstavljajo velike izzive. Organizacija poudarja, da sprejetje EAA ne sme biti obravnavano kot končni cilj zakonodaje o dostopnosti v Evropi, ampak kot temelj, na katerem je treba graditi nadaljnje ukrepe na nacionalni ravni in ravni EU.

Ker področje EAA postaja pravno zavezujoče, EBU opozarja, da številna podjetja po vsej EU še zdaleč niso pripravljena na njeno izpolnjevanje. Spremljanje in izvrševanje bosta zato ključnega pomena za zagotovitev, da bo direktiva prinesla pomembne spremembe. Brez strožjega nadzora obstaja tveganje, da se pravice, obljubljene na papirju, ne bodo prenesle v praktične izboljšave za potrošnike z okvarami vida.

V svoji izjavi iz junija 2025 Evropska zveza slepih poziva zasebna podjetja, naj nemudoma prevzamejo odgovornost za prilagoditev svojih izdelkov in storitev zahtevam EAA. Glede na jasne roke in obveznosti, določene v direktivi, se skladnost ne sme odlagati. Organizacija tudi poziva nacionalne vlade, naj priznajo, da EAA predstavlja minimalno osnovo in ne omejitev. Države članice ohranjajo možnost, da

razširijo obveznosti glede dostopnosti, na primer z uvedbo standardov, ki zajemajo gospodinjske aparate, grajeno okolje in sisteme javnega prevoza. Takšni ukrepi bi znatno izboljšali neodvisnost in vključenost slepih in slabovidnih oseb.

Nazadnje EBU poziva Evropsko unijo, naj ustanovi posebno agencijo, ki bo podpirala in usmerjala države članice, javne organe in podjetja pri izvajanju EAA. Taka institucija bi pomagala zagotoviti doslednost, zagotovila tehnično strokovno znanje in pomagala pri zapletenem procesu preoblikovanja obveznosti dostopnosti v praktične in izvršljive norme.

Sedaj, ko Evropa vstopa v fazo izvajanja Evropske direktive o dostopnosti, EBU poudarja, da bo uspeh direktive odvisen od politične volje, močnih struktur za spremljanje in nadaljnjega zavezanosti k širjenju dostopnosti na vseh področjih življenja. Začetek veljavnosti EAA bi moral biti opozorilo: dostopnost ni neobvezna, pravice slepih in slabovidnih oseb pa morajo biti zdaj v celoti uresničene v praksi.

Vir: <http://www.euroblind.org/>

Evropski vrh o dostopnosti: Dostopnost sreča umetno inteligenco

Evropski vrh o dostopnosti je znaten del svojega programa posvetil hitro razvijajočemu se področju umetne inteligence, pri čemer se je osredotočil na njen potencial za izboljšanje dostopnosti in tveganja, ki jih predstavlja za invalide. Kot drugi del širše serije o vrhu to poročilo povzema razprave o umetni inteligenci, ki so sledile prejšnjim sejam o Evropskem aktu o dostopnosti in predhodnim izmenjavam mnenj o javnih naročilih, visokem šolstvu in dostopnosti video iger.

Prva plenarna seja o umetni inteligenci se je začela z visoko ravno okroglo mizo z naslovom Umetna inteligenca za dostopnost. V razpravi so sodelovali visoki predstavniki Evropske komisije, Microsofta in Evropskega foruma invalidov. Udeleženci okrogle mize so preučili, kako napredek na področju umetne inteligence vse bolj vpliva na razvoj podpornih tehnologij in izboljšanje digitalne dostopnosti v vseh sektorjih. Poudarili so, da je pomemben napredek odvisen od vzpostavitve sistemov umetne inteligence z uporabo reprezentativnih podatkovnih nizov. Brez vključujočih podatkov, ki odražajo raznolikost družbe, zlasti invalidov, obstaja veliko tveganje, da bo umetna inteligenca okrepila obstoječe neenakosti.

Razprava se je nato preusmerila na posledice zakona EU o umetni inteligenci, ki določa zahteve za zagotovitev dostopnosti sistemov umetne inteligence z visokim tveganjem in vključuje zaščitne ukrepe za varstvo temeljnih pravic. Panel je poudaril, da te obveznosti kažejo na potrebo po novih standardih, ki vključujejo vključujočo zasnovo že v najzgodnejših fazah tehnološkega razvoja. Za doseg tega je potrebno sodelovanje med industrijo, javnimi organi in civilno družbo, pri čemer imajo invalidi aktivno vlogo pri zagotavljanju, da se izpolnijo pričakovanja glede dostopnosti in natančnega prikazovanja.

Izpostavljena so bila tudi vprašanja zasebnosti in varnosti, zlasti v zvezi z zbiranjem podatkov in ravnanjem z občutljivimi informacijami, povezanimi z invalidnostjo. Govorniki so poudarili, da sta dostopnost in zaščita pravic tesno povezani in da sistemi umetne inteligence, ki od samega začetka ne vključujejo dostopnosti, lahko ogrozijo pravice invalidov. Opozorili so, da so za ohranjanje standardov dostopnosti bistveni visokokakovostni podatki, trdni notranji okviri in redno testiranje uporabnikov. Na seji so se odrazile širše skrbi gibanja invalidov glede potenciala umetne inteligence, da ohranja diskriminacijo ali ogroža osebno varnost in zasebnost, če se ne razvija odgovorno.

Dodatne prispevke je prispevala Equitable AI Alliance, katere predsednik je predstavil delo organizacije pri združevanju tehnoloških podjetij, raziskovalcev in organizacij invalidov. Njihova pobuda želi poudariti pozitivni potencial umetne inteligence in hkrati obravnavati strukturne izzive, ki jih je treba rešiti, da se doseže pravičnost in dostopnost.

Popoldne se je nadaljevalo s predstavitvijo višjega raziskovalca iz Microsoft Research Cambridge, ki je poudaril, da vključujoče inovacije zahtevajo globoko razumevanje raznolikosti znotraj marginaliziranih skupnosti. V predstavitvi je bilo poudarjeno, da invalidnost ni enotna izkušnja in da morajo tehnološke rešitve temeljiti na neposrednem sodelovanju z uporabniki z invalidnostjo. Vključevanje njihovih perspektiv v specializirane razvojne ekipe je bilo predstavljeno kot ključni dejavnik za zagotavljanje vključujočega oblikovanja. Raziskovalec je poudaril tudi pomen personalizacije, ki uporabnikom omogoča prilagajanje sistemov umetne inteligence njihovim individualnim potrebam.

Predstavljen je bil praktični primer, ki je pokazal, kako sistemi umetne inteligence, usposobljeni na nepopolnih ali netočnih podatkovnih nizih slik, pogosto napačno predstavljajo invalidnost. To je poudarilo pomen zanašanja na resnične, avtentične podatke namesto na izmišljene ali stereotipne podobe. Srečanje je poudarilo ključno sporočilo, ki se je ponavljalo skozi celoten vrh: resnično vključujoča umetna inteligenca je mogoča le, če so invalidi vključeni v vse faze razvoja.

Vir: <https://www.edf-feph.org/>

EU mora sprejeti strategijo za migracije in azil, ki vključuje invalide

Evropski forum invalidov poziva Evropsko komisijo, naj zagotovi, da bo prihodnja petletna strategija EU za migracije in azil v celoti vključevala migrante, begunce in prosilce za azil z invalidnostjo.

Kljub obstoječim zavezam dokazi še naprej kažejo, da se invalidi soočajo z diskriminacijo in ovirami v celotnem postopku migracije in azila. EDF poudarja, da mora nova strategija temeljiti na temeljnih pravicah in biti usklajena s Konvencijo o pravicah invalidov, Listino EU in strategijami za enakost.

Znotraj EU EDF poudarja potrebo po dostopnem upravljanju meja, vključujočih pogojih sprejema, pravičnih postopkih vračanja in enakopravnem dostopu do izobraževanja, zdravstvenega varstva, zaposlovanja in socialne zaščite. Opozarja tudi na nenehna tveganja izkoriščanja, zlasti žensk in otrok z invalidnostjo.

Zunaj EU EDF izraža zaskrbljenost zaradi diskriminatornih zdravstvenih zahtev, ki invalide izključujejo iz zakonitih migracijskih poti. Organizacija poziva EU, naj odpravi takšne ovire in uvede zavezujoče smernice za izvajanje Konvencije o pravicah invalidov v vseh migracijskih postopkih, podprte z usmerjenim financiranjem in sistematičnim usposabljanjem organov.

EDF spodbuja tudi naložbe v čezmejne inovacije, vključno z vključujočimi digitalnimi orodji in podporno tehnologijo, da se okrepi dolgoročna vključenost.

Vir: <https://www.edf-feph.org/>

Na vrh

© 2002-2025 Vizitka RIKOSS Uredništvo, Zveza društev slepih in slabovidnih Slovenije